

สองคนยลตามช่อง? การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและตัวชี้วัด:
กรณีศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อรรถสิทธิ์ พานแก้ว

ทวิดา กมลเวช

คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

den605@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความจากการศึกษาวิจัยเรื่องการสอนและการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการสร้างการศึกษาที่มีคุณภาพ และความพยายามของอาจารย์ผู้สอน ภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ด้านจำนวนอาจารย์ จำนวนนักศึกษา ความแตกต่างของนักศึกษา การบริหารจัดการ การศึกษาและหลักสูตรที่มีระเบียบข้อบังคับมากมาย กระนั้น การสร้างให้นักศึกษามีความรู้ และทักษะในการวิเคราะห์ ยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของคณะรัฐศาสตร์ พร้อมกับการสร้างให้นักศึกษาดำรงอยู่ในสังคมกับผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างในความคิดเห็น และพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้มาตรฐานคุณภาพการเรียนรู้ที่ทางคณะยอมรับ และเห็นว่าสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชา และความต้องการของสังคมที่คาดหวัง และแม้ว่าอาจารย์คณะรัฐศาสตร์จะไม่เห็นด้วยกับการใช้ตัวชี้วัดคุณธรรมจริยธรรม คณะอาจารย์ก็ยังคงเน้นให้ใช้จริยธรรมทางวิชาการ ความรับผิดชอบ วินัยในการเรียน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นตัวชี้นำ และบ่งชี้คุณภาพของนักศึกษาแทน ซึ่งทำให้ ร่างกรอบมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ที่คณะรัฐศาสตร์ร่วมพัฒนากับสถาบันการศึกษาทางสาขาวิชารัฐศาสตร์อีก 13 สถาบัน เพื่อที่จะใช้ในการกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตจากการเรียนรู้ จะมีความเหมาะสม ทั้งที่มาและคุณสมบัติตัวชี้วัด และการออกแบบกระบวนการคุณภาพที่สะดวก ง่าย และเป็นรูปธรรม โดยปฏิเสธกระบวนการทางเอกสารและตัวชี้วัดที่ไม่ชัดเจนและไม่เหมาะสมกับสาขาวิชาในกรอบมาตรฐานอุดมศึกษาบางด้านและบางตัวชี้วัด ทั้งนี้กระบวนการคุณภาพจะเกิดขึ้นที่ระดับสูงสุด หากคณะรัฐศาสตร์ดำเนินการพัฒนาด้าน อาจารย์ นักศึกษา หลักสูตร การบริหารจัดการ และสภาพแวดล้อม ไปพร้อม ๆ กัน

[วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 33 ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ.2557]

คำสำคัญ: คุณภาพการศึกษา, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Teaching and Students' Learning Development: Department of Political Science, Thammasat University

Atthasit Pankaew

Tavida Kamolvej

Faculty of Political Science

Thammasat University

den605@yahoo.com

ABSTRACT

This article is a part of a research entitle “Teaching and Students’ Learning Development: Department of Political Science, Thammasat University.” The research reflexes an importance of a process to build an excellent education system under numerous constraints – whether it is a sufficient amount of faculties; an amount of students; differences among students; and an education administration and curriculum under multiples restrictions. Further, to have a student with analytical skills and knowledge is still a number one priority, as well as a tolerance attitude and a commitment to create better society. Nevertheless, to achieve these goals it is necessary that it will be done under a measure that agreed by the faculties.

This article presents a result of the study that set to answer the question ‘whether the Thai Qualifications Framework for Higher Education’ (TOF) could be the appropriate indicators to the nature of the field of Political Science, and able to reflect and to be a method to measure the proper level of students’ academic achievement?’ In addition, is it in sync with the political science studies – in terms of the learning indicators? It found that faculty of the department rejects the idea of employing the TQF as an indicator or a measure for student achievement. Instead, they, together with other 13 institutions (that offer degree in Political Science), turn to develop a draft of “Quality Assurance Framework” as a compass for a journey to achieve such achievement.

[Thammasat Journal, Volume 33 No.1, 2014]

Keyword: Learning Development, Political Science, Thammasat University

แนวทาง...

ความตระหนักถึงการกำหนดให้มีการควบคุมคุณภาพการศึกษา เพื่อให้มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพเข้าสู่สังคมในฐานะทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า ทำให้มหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่กำกับดูแลการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ให้ความสำคัญและเน้นย้ำเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา ด้วยการกำหนดให้มีตัวชี้วัดต่าง ๆ ในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดชุดของตัวชี้วัดคุณสมบัติของบัณฑิตอันถือเป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัย ซึ่งตัวชี้วัดและกรอบการประเมินนี้ถือเทียบเท่ามาตรฐานที่คณะกรรมการการอุดมศึกษาได้กำหนดขึ้น เพื่อให้คณาจารย์ในมหาวิทยาลัย ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการเรียนการสอน ว่าตัวผู้สอนจะจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักศึกษาได้มาตรฐานตามกรอบที่กำหนด

อย่างไรก็ตาม การชี้แนะในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ตามกรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดที่หน่วยงานกลาง เช่น คณะกรรมการการอุดมศึกษาที่กำหนดขึ้นนี้ ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งในการยอมรับของคณาจารย์ที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอน ด้วยตัวชี้วัดและกระบวนการวัดนั้น ไม่สามารถสะท้อนคุณภาพนักศึกษาจากการระบุตัวชี้วัดต่าง ๆ ในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษาตามกรอบคุณวุฒิการศึกษา และขัดแย้งกับธรรมชาติของสาขาวิชาอีกด้วย ทำให้คณาจารย์ไม่สามารถทำความเข้าใจและยอมรับการชี้วัดในบางตัวชี้วัดได้ อีกทั้งกระบวนการวัดและการจัดบันทึกด้วยเอกสารที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมการบันทึกการเรียนการสอนด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าวนั้น ส่งผลให้คณาจารย์สูญเสียอิสรภาพทางวิชาการ และเพิ่มภาระงานให้จนไม่สามารถใช้เวลาในการพัฒนาตนเองเท่าที่ควร

ดังนั้น บทความชิ้นนี้ จึงถูกเขียนขึ้นเพื่อถ่ายทอดตัวอย่างการศึกษาถึงความเข้าใจ ความเหมาะสม และการกำหนดตัวระดับมาตรฐานการเรียนรู้ โดยใช้คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นกรณีศึกษาโดยศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้ (1) การกำหนดตัวชี้วัดมาตรฐานของหน่วยงานกลางมีความเหมาะสมต่อการกำหนดให้การเรียนการสอนสะท้อนระดับการเรียนรู้ของนักศึกษาอย่างไร (2) มีการชี้วัดการเรียนรู้หรือมาตรฐานการศึกษาใดที่ชัดเจนและสอดคล้องต่อสาขาวิชารัฐศาสตร์ (3) อาจารย์มีการเรียนการสอนที่สามารถสร้างการเรียนรู้ดังกล่าวและประเมินผลระดับการเรียนรู้อย่างไร และ (4) ควรจะมีการพัฒนาการเรียนการสอนหรือวิธีการในการประเมินผลและปรับปรุงมาตรฐานดังกล่าวอย่างไร เพื่อให้มั่นใจได้ว่าบัณฑิตที่จบการศึกษามีการพัฒนาการเรียนรู้ครบสมบูรณ์

เรียนรัฐศาสตร์ แบบธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดการเรียนการสอนมาเป็นระยะเวลา 63 ปี ด้วยมาตรฐานการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับของสังคมสะท้อนได้จากการที่บัณฑิตคณะรัฐศาสตร์จำนวนมากจากอดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นบัณฑิตสาขาการเมืองการปกครอง สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือสาขาบริหารรัฐกิจ ที่ได้เข้าทำงานในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมในระยะเวลาอันรวดเร็ว หลังจากจบการศึกษา และสามารถเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานของตนเองตลอดจนสร้างคุณประโยชน์ให้กับสาธารณะอย่างชัดเจนโดยเฉพาะบัณฑิตที่จบการศึกษาไปเป็นบุคลากรในภาคราชการ ซึ่งเหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งก็ด้วยคุณลักษณะอันโดดเด่นที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากการเรียนการสอนทั้งรูปแบบของวิชาบังคับร่วม วิชาบังคับสาขา วิชาเลือกสาขา และวิชาสัมมนา ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ที่มีการจัดให้กับนักศึกษาเพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยปกติการเรียนการสอนจากคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่าง ๆ คณะได้เปิดโอกาสให้คณาจารย์ผู้สอนในแต่ละวิชามีส่วนร่วมในการออกแบบ สร้างสรรค์ ปรับปรุง และพัฒนา ลักษณะวิชาต่าง ๆ ซึ่งทำให้ลักษณะการเรียนการสอน และเนื้อหาวิชาของคณะมีความโดดเด่นไปตามแต่ละวิชาและแต่ละอาจารย์ผู้สอน ซึ่งนักศึกษาไม่ได้เพียงแค่ได้รับความรู้ที่เข้มข้นจากตำราและจากคณาจารย์ที่มีเอกลักษณ์การสอนตามแต่ละวิชา เพียงเท่านั้น แต่ทั้งนี้ในกระบวนการเรียนการสอนยังมุ่งมั่นเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการวิเคราะห์และวิพากษ์ของนักศึกษาด้วยความแตกต่างและหลากหลายของทฤษฎี แนวคิด เพื่อพัฒนานักศึกษาหรือผู้เรียนอย่างสมบูรณ์แบบด้วยสามารถยอมรับความแตกต่างในองค์ความรู้ความคิด และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ เพื่อการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมและนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเพื่อสังคมที่ดีขึ้นการเรียนการสอนที่โดดเด่นของคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในลักษณะนี้ ทำให้ตลอด 63 ปีที่ผ่านมา เป็นที่ยอมรับว่า บัณฑิตของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของสังคมไทย

ด้วยมาตรฐานการศึกษาและคุณภาพบัณฑิตที่โดดเด่นด้วยความแตกต่างและหลากหลายของการเรียนการสอน และเนื้อหาวิชาซึ่งสามารถรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยได้เช่นนี้ ทำให้คณะรัฐศาสตร์ต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้งจากการระบุดั้งเดิมต่าง ๆ ในการพัฒนาการเรียนรู้นักศึกษาตามกรอบคุณวุฒิการศึกษาซึ่งในแนวคิดการสร้างมาตรฐานคุณวุฒิดังกล่าวนี้ ได้แบ่งการพัฒนาการเรียนรู้นักศึกษาออกเป็นด้านต่าง ๆ ที่ทุกสาขาวิชาต้องมี 5 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านคุณธรรมและจริยธรรม (2) ด้านความรู้ (3) ด้านทักษะทางปัญญา (4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ตามที่ระบุในแบบ มคอ. 3 รายละเอียดของรายวิชา) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการเรียนรู้นักศึกษาตามกรอบคุณวุฒิการศึกษาของคณะกรรมการการอุดมศึกษานี้ได้ชี้แนะให้คณะจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้บัณฑิตมีการเรียนรู้ในทุก ๆ ด้าน และผู้สอนสามารถให้ความหมายกับมาตรฐานการพัฒนาการเรียนรู้นักศึกษาด้านต่าง ๆ การกำหนดวิธีการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดมาตรฐานนั้น ๆ รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรหรือวิธีการในการประเมินผลและปรับปรุงมาตรฐานดังกล่าวเพื่อให้มั่นใจได้ว่า บัณฑิตที่จบการศึกษามีการพัฒนาการเรียนรู้นักศึกษาครบสมบูรณ์ ซึ่งการวางกรอบอย่างตายตัวโดยเฉพาะใน หมวดที่ 4 การพัฒนาการเรียนรู้นักศึกษา (แบบ มคอ.3 รายละเอียด

ของรายวิชา) และ ข้อ 3 ประสิทธิผลของวิธีการสอนที่ทำให้เกิดผลการเรียนรู้ตามที่ระบุใน รายละเอียดของรายวิชา ซึ่งอยู่ในหมวดที่ 2 การจัดการเรียนการสอนที่เปรียบเทียบกับแผนการสอน (แบบ มคอ.5 รายงานผลการดำเนินการของรายวิชา)

อนึ่ง โครงสร้างการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ของคณะรัฐศาสตร์นั้น แม้จะแบ่งให้มีการเลือกสาขาที่เป็นจุดเน้นในการศึกษา 3 สาขา อันได้แก่ สาขาการเมืองการปกครอง สาขาการระหว่างประเทศ และสาขาบริหารรัฐกิจ แต่ก็ได้มีการแยกสาขาออกเป็นเอกเทศ ในทางตรงกันข้าม ทั้ง 3 สาขาวิชากลับมีส่วนเชื่อมโยง คาบเกี่ยว ต่อเนื่อง และรวมทั้งองค์ความรู้หลักบางอย่างที่ต้องมีการเรียนการสอน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ดังนั้น ในการจัดโครงสร้างวิชาจึงมีองค์ประกอบของวิชาบังคับคณะที่ทั้งสามสาขาเรียนร่วมกัน วิชาบังคับเฉพาะสาขา วิชาเลือกเฉพาะสาขา และวิชาเลือกเสรี ทั้งนี้ในการออกแบบโครงสร้างวิชานั้น ลักษณะวิชาจะมีรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีทั้งวิชาที่เป็นการบรรยาย วิชาที่เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิชาที่ใช้การอภิปราย สนทนา ถกเถียงเป็นหลัก และวิชาที่ให้นักศึกษาได้มีโอกาสนำปฏิบัติจริงในพื้นที่อีกด้วยซึ่งเป็นส่วนที่สะท้อนถึงมุมมองขององค์ความรู้ที่นักศึกษาควรจะต้องเรียนรู้ เข้าใจ และสามารถนำไปปรับใช้ได้เมื่อสำเร็จการศึกษา

การเข้ามาของกรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดจึงเป็นปรากฏการณ์ที่ควรศึกษาว่าการเรียนการสอนของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศัตร์นั้น มีการบ่งชี้ถึงการพัฒนา การเรียนรู้ในด้านต่างๆของนักศึกษาอย่างไร มีทักษะด้านไหนที่นอกเหนือหรือไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของวิชารัฐศาสตร์ และการพัฒนาแต่ละด้านนั้น ผู้สอนใช้วิธีการสอนอย่างไร ประเมินผลระดับการพัฒนาดังกล่าวอย่างไร รวมทั้งจะสามารถปรับปรุงพัฒนาให้การเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ดังกล่าวดีขึ้นได้อย่างไร และได้ความแตกต่างและหลากหลายของคณะนั้น แท้จริงแล้วมีรูปแบบของการพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่างๆที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันหรือไม่อย่างไร กรอบมาตรฐานคุณวุฒิที่ถูกกำหนดขึ้นใช้สามารถสะท้อนคุณสมบัติ และหรือมาตรฐานคุณภาพของบัณฑิตคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศัตร์ได้จริงหรือไม่ ซึ่งการศึกษานี้หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะสามารถระบุการพัฒนาการเรียนรู้ การประเมินผล เพื่อคุณภาพการศึกษา และแนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนของวิชารัฐศาสตร์เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

แนวคิดในการประเมินคุณภาพการศึกษา

ผู้เขียนได้ทำการสังเขปแนวคิดต่างๆ ในด้านการประเมินผลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการปฏิบัติงาน และการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินงานที่หน่วยงานราชการยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนการดำเนินงาน รวมวรรณกรรมที่เป็นหลักคิดและแนวทางการประเมินคุณภาพการศึกษา การสอนและการพัฒนาทางการศึกษา กรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา เพื่อทำความเข้าใจกับแนวคิดที่กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานการอุดมศึกษาแห่งชาติใช้กำกับคุณภาพการเรียนการสอนและการปฏิบัติงานของสถาบันอุดมศึกษา และใช้ความเข้าใจในแนวทางดังกล่าวในการประยุกต์ใช้ต่อการเรียนการสอนของคณะรัฐศาสตร์

การบริหารงานภาครัฐกับการประเมินผลการปฏิบัติงานการกำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษาจากคณะกรรมการอุดมศึกษา อาจถือได้ว่าเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ (Result Based Management) ทางหนึ่ง ในหลักการ การบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์เป็นการบริหารโดยมุ่งเน้นผลลัพธ์หรือผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก มีการประเมินผลลัพธ์หรือผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานโดยใช้ตัวชี้วัดทั้งในแง่ของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators) รวมทั้งมีการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ล่วงหน้า ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม (วารสารเทคโนโลยี, 2545)

ทั้งนี้ ในการบริหารงานภาครัฐ การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นกิจกรรมสำคัญของแผนการปรับเปลี่ยนบทบาท ภารกิจและวิธีการบริหารงานของภาครัฐ ซึ่งกำหนดว่าภาครัฐจะต้องเปลี่ยนแนวทาง การบริหารไปสู่การบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยยึดประชาชนเป็นเป้าหมายหลักในการทำงาน การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นเครื่องมือการบริหารที่มาพร้อมกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่ต้องคำนึงถึงประชาชนและผลสัมฤทธิ์ของงาน เพื่อให้การทำงานของภาครัฐมุ่งเน้นผลลัพธ์ของงานมากกว่าเน้นปัจจัยนำเข้ากระบวนการทำงานและกฎระเบียบที่เคร่งครัด โดยจะมีการวัดผลอย่างเป็นรูปธรรม การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ให้ความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ชัดเจน และการกำหนดผลผลิต ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกัน รวมถึงมีการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่ชัดเจนในการวัดความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มีความรับผิดชอบต่อประชาชน และเกิดความคุ้มค่าในการใช้ภาษีของประชาชนและงบประมาณแผ่นดินโดยวัตถุประสงค์ของการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้นเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กร ช่วยให้การบริหารการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม มีทิศทางในการปฏิบัติงาน มีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ ทำให้ทราบผลการปฏิบัติงานเมื่อเทียบกับแผนหรือเป้าหมาย สามารถรายงานความก้าวหน้าผลการปฏิบัติงานต่อผู้บริหาร และ ทำให้แก้ปัญหาได้ทันเวลาที่ หากผลการปฏิบัติงานไม่น่าพึงพอใจ ผู้บริหารมีโอกาสรับเปลี่ยนกลยุทธ์ได้ทันที

อย่างไรก็ดี จากแนวคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ที่เกี่ยวกับตัวแบบองค์การ (สัมฤทธิ์, 2549) คณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยถือเป็นองค์กรที่มีความเป็นมืออาชีพและมีบุคลากรสายอาจารย์ที่มีความชำนาญและความเชี่ยวชาญที่สูง ดังนั้นด้วยธรรมชาติของบุคลากรในองค์กรลักษณะนี้ ความเป็นอิสระในการทำงาน และการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน (Autonomy) จะมีค่อนข้างสูงด้วยความแตกต่างหลากหลายในความเป็นสหวิทยาการ หากแต่การใช้รูปแบบระบบราชการในเรื่องของสายการบังคับบัญชา กฎระเบียบลายลักษณ์อักษร และเอกสารมากมายมากำกับการทำงานของอาจารย์แบบที่ทุกคณะดำเนินการอยู่นั้น ไม่น่าที่จะเอื้ออำนวยให้อาจารย์ผู้สอนจะยังคงมีอิสระทางวิชาการในการสอนและการสร้างคุณภาพการศึกษาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะทำให้กระบวนการดังกล่าวนี้ต้องอาศัยเวลายาวนานและเป็นปัญหาต่อการเตรียมการเรียนการสอนและการพัฒนาตนเองของอาจารย์ได้

ยิ่งไปกว่านั้น การกำหนดกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษาจากคณะกรรมการอุดมศึกษาอาจถือได้ว่าเป็น “การบริหารผลการปฏิบัติงาน (Performance Management System: PMS)” อีกทางหนึ่ง นั่นคือ เป็นการประเมินผลการทำงานที่ผ่านไปตามช่วงเวลาที่ได้กำหนดไว้ โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานหรืออาจจะกล่าวได้อีกว่า การประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นระบบการบริหารผลงานที่นำมาใช้เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและผลการดำเนินงานของบุคลากร อันส่งผลต่อผลงานในระดับหน่วยงานและองค์การในที่สุด โดยมีผู้บังคับบัญชาและพนักงานในองค์กรร่วมกันรับผิดชอบบริหารผลงานของตัวบุคคลของหน่วยงานให้ดีและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นไปตามเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่องค์กรต้องการ (ศิริวรรณ, 2555)

ดังนั้นแล้ว การบริหารผลการปฏิบัติงาน จึงเป็นระบบที่ได้รับความนิยมจากหลายหน่วยงาน เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผลงานทั้งขององค์กร หน่วยงาน และพนักงานประสบความสำเร็จ เป็นการกำหนดเป้าหมาย (Goal Setting) ที่มีการเชื่อมโยงหรือบูรณาการจากเป้าหมายขององค์กรสู่การนำไปปฏิบัติที่ชัดเจนและเป็นไปได้ ส่วนความสำเร็จของการนำ PMS มาใช้ในองค์กรนั้น มิใช่ดำเนินการเพียงแค่การกำหนดแผนงานหรือการประเมินผลงานเท่านั้น ระบบ PMS ที่สมบูรณ์ แบบจะต้องประกอบไปด้วยวงจรที่สำคัญในการบริหารผลการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพซึ่งวงจรการบริหารผลการปฏิบัติงาน

ที่สำคัญ กระบวนการในการประเมินผลการปฏิบัติงานและคุณภาพนั้น ต้องกระทำโดยมีส่วนร่วมของบุคลากรในการทราบถึงเป้าหมาย และผลที่จะได้นั้นจะนำไปสู่การสะท้อนคุณภาพในการปฏิบัติงานอย่างไร และสร้างให้มีกระบวนการในการพัฒนาจุดบกพร่องต่าง ๆ

ดังนั้น การศึกษานี้จึงศึกษาคุณภาพบัณฑิตที่พึงประสงค์ ที่อาจารย์ผู้สอนสะท้อนจากการเรียนการสอนและตัวชี้วัดที่ผู้สอนตระหนักว่าสามารถระบุถึงคุณลักษณะของบัณฑิตที่คาดหวัง และเป็นการสะท้อนการทำงานของอาจารย์ในด้านการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี รวมทั้งค้นหาวិธีการที่จะสะท้อนคุณภาพของบัณฑิตกลับไปให้ผู้สอนได้อย่างเป็นรูปธรรม มากกว่าการใช้การบันทึกการปฏิบัติงานด้วยเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรตามการขึ้นนำของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา

กรอบมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัด คณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ประกาศใช้ มาตรฐานการอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2549 เพื่อเป็นกลไกกำกับมาตรฐานระดับ กระทรวง ระดับคณะกรรมการการอุดมศึกษา และระดับหน่วยงาน โดยทุกหน่วยงานระดับอุดมศึกษา จะได้ใช้เป็นกรอบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการได้มีประกาศ กระทรวงศึกษาธิการ เรื่องมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษาเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2551 เพื่อเป็น กลไกส่งเสริมและกำกับให้สถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาให้มีมาตรฐานตามประเภทหรือกลุ่ม สถาบันอุดมศึกษา 4 กลุ่ม

มาตรฐานการอุดมศึกษาที่ปรากฏตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต มาตรฐานด้านการบริหารจัดการการอุดมศึกษา และ มาตรฐานด้านการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกเหนือจากมาตรฐาน การอุดมศึกษาที่เป็นมาตรฐานแม่บทแล้ว คณะกรรมการการอุดมศึกษาได้จัดทำมาตรฐาน สถาบันอุดมศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2551 เพื่อนำไปสู่การพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาตามกลุ่มสถาบันที่มีปรัชญา วัตถุประสงค์ และพันธกิจในการจัดตั้งที่แตกต่างกันได้ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประกอบด้วยมาตรฐานหลัก 2 ด้าน คือ มาตรฐานด้านศักยภาพ และความพร้อมในการจัดการศึกษา และมาตรฐานด้านการดำเนินการตามภารกิจของ สถาบันอุดมศึกษาและกำหนดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ก วิทยาลัยชุมชน กลุ่ม ข สถาบันที่เน้นระดับปริญญาตรี กลุ่ม ค สถาบันเฉพาะทาง และกลุ่ม ง สถาบันที่เน้นการวิจัยขั้นสูง และผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะระดับปริญญาเอก นอกจากนั้น ยังได้จัดทำกรอบ มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552 เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการอุดมศึกษาและ เพื่อเป็นการประกันคุณภาพบัณฑิตในแต่ละระดับคุณวุฒิและสาขาวิชา โดยกำหนดให้คุณภาพของ บัณฑิตทุกระดับคุณวุฒิและสาขาวิชาต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลการเรียนรู้อย่างน้อย 5 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ ความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

คณะกรรมการการอุดมศึกษายังได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานอื่น ๆ อาทิ เกณฑ์มาตรฐาน หลักสูตรระดับอุดมศึกษา หลักเกณฑ์การขอเปิดและดำเนินการหลักสูตรระดับปริญญาในระบบ การศึกษาทางไกล หลักเกณฑ์การกำหนดชื่อปริญญา หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพิจารณา ประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาในสถานที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ สถาบันอุดมศึกษาได้พัฒนาด้านวิชาการและวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพและยกระดับมาตรฐาน ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้มีความทัดเทียมกันและพัฒนาสู่สากล ซึ่งทำให้ สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างยืดหยุ่น คล่องตัว และต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพื่อให้การจัด การศึกษาทุกระดับและทุกประเภทมีคุณภาพและได้มาตรฐานตามที่กำหนดทั้งมาตรฐานการศึกษา ระดับชาติ มาตรฐานการอุดมศึกษา มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา และสัมพันธ์กับมาตรฐานและ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอื่น ๆ รวมถึงกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ จึงจำเป็นต้องมีระบบประกันคุณภาพที่พัฒนาขึ้นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วย ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ.2553

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 47 กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรให้จัดทำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการอุดมศึกษา และเพื่อเป็นการประกันคุณภาพของบัณฑิตในแต่ละระดับคุณวุฒิและสาขา/สาขาวิชา รวมทั้งเพื่อใช้เป็นหลักในการจัดทำมาตรฐานด้านต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการศึกษามุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันในการผลิตบัณฑิตได้อย่างมีคุณภาพ คุณภาพของบัณฑิตทุกระดับคุณวุฒิและสาขา/สาขาวิชาต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่ต้องครอบคลุมอย่างน้อย 5 ด้าน คือ (1) ด้านคุณธรรมและจริยธรรม (2) ด้านความรู้ (3) ด้านทักษะทางปัญญา (4) ด้านทักษะความด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (สำหรับสาขา/สาขาวิชาที่เน้นทักษะทางปฏิบัติต้องเพิ่มมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย)

กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education, TQF: HEd) เป็นกรอบที่แสดงระบบคุณวุฒิการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ ซึ่งประกอบด้วย ระดับคุณวุฒิ ความเชื่อมโยงต่อเนื่องจากคุณวุฒิระดับหนึ่งไปสู่ระดับที่สูงขึ้น การแบ่งสายวิชา มาตรฐานผลการเรียนรู้ของแต่ละระดับคุณวุฒิซึ่งเพิ่มสูงขึ้นตามระดับของคุณวุฒิ ปริมาณการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเวลาที่ต้องใช้ ลักษณะของหลักสูตรในแต่ละระดับคุณวุฒิ การเปิดโอกาสในเทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งระบบและกลไกที่ให้ความมั่นใจในประสิทธิผลการดำเนินงานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของสถาบันอุดมศึกษาว่าสามารถผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานผลการเรียนรู้

สองคนจะยลอะไร...

บทความชิ้นนี้ถ่ายทอดผลการศึกษาและวิเคราะห์จากงานวิจัย ที่กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ คือ จะศึกษาตัวชี้วัดและกระบวนการตรวจสอบมาตรฐาน ของกรอบมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ว่ามีความเหมาะสมในการสะท้อนมาตรฐานคุณวุฒิของบัณฑิตและคุณภาพของนักศึกษาหรือไม่อย่างไร มีความสอดคล้องของแนวทางการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักศึกษาด้วยหรือไม่ และค้นหาวិธีการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ และการประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าว ที่จะสะท้อนว่านักศึกษามีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร และจะมีการพัฒนาใดที่จะทำให้นักศึกษาสังสมคุณลักษณะดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม

ค้นหาคำตอบด้วยวิธีใด...

ในการศึกษาถึงแบบและแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่าสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิที่ถูกกำหนดขึ้นมา ผู้เขียนได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ หนึ่ง การศึกษาเอกสารกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา เพื่อระบุโจทย์การเรียนรู้ด้านต่าง ๆ และสร้างคำถามสัมภาษณ์และแบบสอบถาม และ สอง การทอดแบบสอบถามความเห็นและข้อมูลการเรียนการสอน การเรียนรู้ของนักศึกษา การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน โดยใช้แบบสอบถามคณาจารย์ทั้ง 3 สาขาในคณะรัฐศาสตร์ โดยอาจารย์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในปีการศึกษา 2554 มี 38 คน งานวิจัยนี้จึงทอดแบบสอบถามทั้ง 3 ชุด โดยมุ่งที่กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 16 คน โดยแบบสอบถามที่ใช้นั้น ใช้การตั้งคำถามจากชุดตัวชี้วัดจากมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา และใช้สเกลการวัดระดับการสะท้อนคุณสมบัติ มาก ปานกลาง น้อย และไม่สามารถระบุได้ โดยรายละเอียดชุดตัวชี้วัดสามารถดูได้ในกล่องที่ 1 ในภาคผนวก และ สาม การสัมภาษณ์เชิงลึกด้านการเรียนการสอนการวัดผลการเรียน และการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสัมภาษณ์คณาจารย์ทั้ง 3 สาขาในคณะรัฐศาสตร์ สาขาละ 3 คนแบ่งช่วงชั้นตามอายุราชการและพนักงานมหาวิทยาลัย และประธานคณะกรรมการอัตรากำลัง ในฐานะตัวแทนกรรมการคัดสรรอาจารย์ และผู้ดูแลแผนการพัฒนาอาจารย์ ซึ่งเป็นการศึกษาวิธีการสอน การวัดผล การพัฒนาการเรียนการสอน ความเข้าใจและความเหมาะสมของตัวชี้วัดทั้งจากกรอบมาตรฐานคุณวุฒิการศึกษา และกรอบมาตรฐานการศึกษา 14 สถาบัน

กรอบเวลาในการศึกษา คือ การเรียนการสอนระดับปริญญาตรีของคณะรัฐศาสตร์ ของภาคการศึกษาที่ 2 ของปีการศึกษา 2554 ตั้งแต่เดือน ช่วง ตุลาคม พ.ศ.2554-มีนาคม พ.ศ.2555

รัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ สอนให้เรียนรู้อย่างไร

ข้อค้นพบที่จะนำเสนอในที่นี้มาจากการสรุปผลของการศึกษา 2 ส่วนด้วยกันคือ (1) ผลการสำรวจความคิดเห็นคณาจารย์ในหัวข้อ “การสอนและการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” เพื่อสะท้อนความคิดเห็นของคณาจารย์ต่อมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านที่กำหนดขึ้น ที่ผู้สอนควรจะต้องกำหนดสร้างและวัดระดับมาตรฐานดังกล่าวต่อการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา และสำรวจวิธีการสอน การวัดผล การสะท้อนคุณสมบัติบัณฑิตที่พึงประสงค์ ที่คณาจารย์เชื่อว่าเป็นบัณฑิตมาตรฐานที่แท้จริงของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ (2) การรายงานผลการศึกษาประเด็น ดังเช่นว่า แนวคิด และวิธีการในการสร้างมาตรฐานและคุณภาพ ให้กับการเรียนการสอนนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ได้ให้ความสำคัญและมุ่งเน้นไปที่อาจารย์ผู้สอน เพื่อทำความเข้าใจถึงตรรกะแนวคิดของอาจารย์ในการหล่อหลอมนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ วิธีการเรียนการสอนที่ผู้สอนออกแบบเพื่อให้เป็นกลไกในการสร้างคุณภาพดังกล่าว ตลอดจนวิธีการชี้วัดระดับของคุณภาพเหล่านั้น ซึ่งรวมถึงการประเมินความเหมาะสมของตัวชี้วัดและกระบวนการวัดมาตรฐานคุณภาพของหน่วยงานที่บังคับใช้อยู่ เพื่อปรับปรุงให้สามารถสะท้อนในสิ่งที่ต้องการวัดอย่างแท้จริงผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก อาจารย์ผู้สอนในสาขาการเมืองการปกครอง สาขาบริหารรัฐกิจ และสาขาการระหว่างประเทศ ของคณะรัฐศาสตร์ สาขาละ 3 คน และ

ประธานกรรมการอัตรากำลัง โดยเป็นผู้สอนที่สอนมาเป็นระยะเวลา ไม่เกิน 10 ปี ระหว่าง 10–20 ปี และ 20 ปีขึ้นไป รวมจำนวน 10 คน

ผลการศึกษสามารถสรุปออกมาได้เป็น 3 ประเด็น ดังมีรายละเอียดดังนี้ (ตาราง 1)

ตาราง 1 มาตรฐานผลการเรียนรู้ทั้งห้าด้านที่สะท้อนคุณสมบัติของนักศึกษา (หน่วย: ร้อยละ)

มาตรฐานผลการเรียนรู้	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่สามารถสะท้อนได้
1. ทักษะคุณธรรม จริยธรรม				
1.1 ตระหนักในคุณค่าและคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ และซื่อสัตย์สุจริต	18.75	37.50	12.50	31.25
1.2 มีวินัย ตรงต่อเวลา และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม	46.67	33.33	6.67	13.33
1.3 มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีมและสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและลำดับความสำคัญ	12.50	62.50	6.25	18.75
1.4 เคารพสิทธิและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์	50.00	31.25	6.25	12.50
1.5 เคารพกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆขององค์กรและสังคม	18.75	56.25	12.50	12.50
1.6 มีจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ	12.50	43.75	25.00	18.75
2. ทักษะความรู้				
2.1 มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในเนื้อหาสาขาวิชาชีพที่ศึกษา	50.00	37.50	-	12.50
2.2 สามารถวิเคราะห์ปัญหา เข้าใจ รวมทั้งประยุกต์ความรู้ทักษะ และการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับการแก้ปัญหา	31.25	50.00	6.25	12.50
2.3 สามารถวิเคราะห์ ออกแบบ ติดตั้ง ปรับปรุงระบบ ตรงตามข้อกำหนดของวิชาชีพ	-	43.75	25.00	31.25
2.4 สามารถติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการในวิชาชีพ รวมทั้งการนำไปประยุกต์	25.00	31.25	18.75	25.00
2.5 รู้ เข้าใจ และสนใจพัฒนาความรู้ ความชำนาญทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	25.00	31.25	18.75	25.00
2.6 มีความรู้ในแนวกว้างของสาขาวิชาที่ศึกษาเพื่อให้เล็งเห็นการเปลี่ยนแปลงและเข้าใจผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ	18.75	62.50	6.25	12.50
2.7 สามารถบูรณาการความรู้ในสาขาวิชาที่ศึกษากับความรู้ในศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง	62.50	18.75	-	18.75
3. ทักษะทางปัญญา				
3.1 คิดอย่างมีวิจารณญาณและเป็นระบบ	50.00	31.25	-	18.75
3.2 สามารถสืบค้น ตีความ และประเมินข้อมูลต่างๆ เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์	46.67	13.33	26.67	13.33
3.3 สามารถรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ และสรุปประเด็นปัญหาและความต้องการ	31.25	56.25	-	12.50
3.4 สามารถประยุกต์ความรู้ และทักษะกับการแก้ไขปัญหาในวิชาชีพได้อย่างเหมาะสม	31.25	25.00	18.75	25.00

มาตรฐานผลการเรียนรู้	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่สามารถ สะท้อนได้
4. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ				
4.1 สามารถสื่อสารกับกลุ่มคนหลากหลายและสามารถสนทนาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ	12.50	56.25	18.75	12.50
4.2 สามารถให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่การแก้ปัญหาสถานการณ์ต่างๆในกลุ่มทั้งในบทบาทของผู้นำ หรือในบทบาทของผู้ร่วมทีมทำงาน	18.75	56.25	6.25	18.75
4.3 สามารถใช้ความรู้ในศาสตร์มาชี้นำสังคมในประเด็นที่เหมาะสม	25.00	50.00	6.25	18.75
4.4 มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองและรับผิดชอบงานในกลุ่ม	18.75	62.50	-	18.75
4.5 สามารถเป็นผู้ริเริ่มแสดงประเด็นในการแก้ไขสถานการณ์ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม พร้อมทั้งแสดงจุดยืนอย่างพอเหมาะทั้งของตนเองและของกลุ่ม	18.75	62.50	6.25	12.50
4.6 มีความรับผิดชอบการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งของตนเองและทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	26.67	40.00	13.33	20.00
5. ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ				
5.1 มีทักษะในการใช้เครื่องมือที่จำเป็นที่มีอยู่ในปัจจุบันต่อการทำงานที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์	20.00	46.67	13.33	20.00
5.2 สามารถแนะนำประเด็นการแก้ปัญหาโดยใช้สารสนเทศทางคณิตศาสตร์หรือการแสดงสถิติประยุกต์ต่อปัญหาที่เกี่ยวข้องอย่างสร้างสรรค์	-	18.75	56.25	25.00
5.3 สามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งปากเปล่าและการเขียน เลือกใช้รูปแบบของสื่อการนำเสนออย่างเหมาะสม	25.00	56.25	6.25	12.50
5.4 สามารถใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีสื่อสารอย่างเหมาะสม	13.33	60.00	13.33	13.33

1. การเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้จากหลักสูตรสู่รายวิชาภายใต้กรอบมาตรฐาน
อุดมศึกษาฯ

ในการเรียนการสอนของคณะรัฐศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้าน
ที่ประกอบไปด้วย (1) ผลด้านคุณธรรม จริยธรรม (2) ผลด้านความรู้ (3) ผลด้านทักษะทางปัญญา (4)
ผลด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ (5) ผลด้านทักษะการวิเคราะห์
เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศคณาจารย์สะท้อนให้เห็นว่า

1) ผลการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม

การเรียนการสอนในวิชาของอาจารย์แต่ละท่านนั้น นักศึกษาจะได้รับการเรียนรู้ในเรื่องของ
การมีวินัย ตรงต่อเวลา และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และ เคารพสิทธิและรับฟังความ
คิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มากที่สุด ซึ่งการค้นพบเช่นนี้
ไม่ได้เป็นที่น่าสนใจมากนักกับการเรียนการสอนของคณะรัฐศาสตร์ซึ่งเนื้อหาของวิชาที่เล่าเรียน
แฝงในประเด็นเหล่านี้อยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ในการเรียนรู้ในประเด็นย่อยที่ว่า การตระหนักในคุณค่า
และคุณธรรม จริยธรรม เสียสละ และซื่อสัตย์สุจริตนั้นพบว่า มีคณาจารย์สะท้อนในลักษณะผสมนั้น
คือ ส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 37.50 ของผู้ตอบแบบสอบถาม) แสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนของวิชาตน
สามารถสะท้อนได้ในระดับปานกลาง แต่อีกส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 31.25 ของผู้ตอบแบบสอบถาม) ตอบ
ว่าไม่สามารถสะท้อนได้

และจะเห็นได้ว่า การสรรค์สร้างตีความความหมายหรือนิยามของคำว่า “คุณธรรมและ
จริยธรรม” นั้น มีความแตกต่างและหลากหลายมากจนการประดิษฐ์ตัวชี้วัดเพื่อวัดระดับของคุณธรรม
และจริยธรรมดังกล่าวนั้น ไม่ใช่เรื่องที่สามารถทำได้อย่างชัดเจนหรือใช้ตัวกำหนดใดวัดนักศึกษาทุก
คน ในทุก ๆ บริบท และยังไม่สามารถอย่างยิ่งในการวัดว่าระดับดังกล่าวนี้หมายถึงอะไร และ
มีความแตกต่างกันระหว่างระดับแต่ละระดับอย่างไร รวมทั้งการสรุปว่าระดับที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการ
สร้างของอาจารย์ผู้สอนนั้น ๆ หรือที่ระดับของนักศึกษาเองที่มีมาแต่ต้น สิ่งที่คณาจารย์ทำได้มีเพียง
การสอดแทรกสิ่งเหล่านี้ในการเรียนการสอนที่มีการดำรงอยู่โดยธรรมชาติ เช่น จริยธรรมการเมือง
ธรรมาภิบาล หรือแม้แต่จริยธรรมทางวิชาการ หากแต่การวัดว่านักศึกษาเรียนรู้หรือไม่ และเป็น
เจ้าของสำนึกเหล่านี้หรือไม่ ไม่สามารถวัดได้ ทำได้แต่เพียงการดูแลไม่ให้เกิดการคัดลอกงานทาง
วิชาการมาเป็นของตนเองโดยไม่อ้างอิง และการรักษาวินัยการศึกษาเท่านั้น ซึ่งจะสอดคล้องกับการใช้
ตัวบ่งชี้และกระบวนการของกรอบมาตรฐานคุณภาพ 13 สถาบันมากกว่า

2) ผลด้านความรู้

ในประเด็นนี้พบว่า คณาจารย์ได้ให้ความเห็นต่อการวัดผลด้านความรู้ ว่ามีความสำคัญในระดับที่สูง และอาจารย์ผู้สอนควรที่จะต้องมีการชี้วัดประเมินผลด้านนี้อย่างชัดเจน ว่าการเรียนการสอนในวิชาของตนจะนำไปสู่ผลด้านความรู้ในเชิงหลักการและทฤษฎีมากกว่าการสะท้อนความรู้ในเชิง “วิชาชีพ” (ร้อยละ 50 ของอาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามตอบว่าสะท้อนความรู้ด้านหลักการและทฤษฎี ในขณะที่ ร้อยละ 43.75 ตอบว่าสะท้อนตามข้อกำหนดวิชาชีพ) ซึ่งในทางการศึกษาวิชา รัฐศาสตร์นั้น ความเป็น “วิชาชีพ” ไม่ได้มีคำนิยามที่ชัดเจนและเข้าใจร่วมกันอย่างแพร่หลายในแวดวงการศึกษาและด้วยความเชื่อมั่นในคุณภาพและความเชี่ยวชาญในรายวิชาและทักษะการสอนของอาจารย์ การใช้ระบบการวัดผลด้วยวิธีต่างๆและการให้เกรดของอาจารย์ จึงสามารถเป็นตัวบ่งชี้ให้กับระดับการเรียนรู้ในมิติของความรู้ได้ชัดเจนที่สุด

3) ผลด้านทักษะทางปัญญา

เช่นเดียวกับการค้นพบในผลด้านความรู้ที่ การเรียนการสอนในวิชาสาขารัฐศาสตร์จะนำให้นักศึกษาได้เกิดทักษะทางปัญญาในการคิดอย่างเป็นระบบ การประเมินข้อมูลในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี แต่การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาในวิชาชีพนั้นยังคงเป็นปัญหา เนื่องด้วยรัฐศาสตร์ไม่ได้เป็นวิชาชีพอีกทั้งในความเป็นสหวิทยาการของสาขาวิชารัฐศาสตร์ คงไม่สามารถที่จะบอกได้ว่าปัญญาวิเคราะห์สังเคราะห์ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นของการเรียนการสอนในเชิงวิชาชีพของ รัฐศาสตร์ เพราะความสามารถของนักศึกษาในการบูรณาการศาสตร์ข้างเคียง อาทิ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา กฎหมาย และภาษาศาสตร์ เป็นการเรียนรู้ที่ทางคณาจารย์ส่งเสริมด้วย ดังนั้นการสร้างให้เกิดการเรียนรู้ลักษณะนี้ ต้องเกิดจากตรรกะเบื้องต้นของการยอมรับความสำคัญและความลุ่มลึกของศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ในการเพิ่มทักษะทางปัญญาของนักศึกษา การแสดงระดับ ปัญญาจึงควรถูกสะท้อนด้วยความสามารถและทักษะในการวิเคราะห์สังเคราะห์ทำความเข้าใจสิ่งที่ศึกษา ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมได้จากการเรียนการสอนในรูปแบบ critical thinking จากการใช้กรณีศึกษา การอภิปราย การวิพากษ์ประวัติศาสตร์ ภาพยนตร์ เพลง วรรณกรรม และการทำวิจัย เป็นต้น อีกทั้งสามารถแสดงให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการจัดกิจกรรมทางวิชาการ การตีพิมพ์ผลงาน การเสวนา กิจกรรมสัมพันธ์ และกิจกรรมชุมชน ของนักศึกษา ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการโดยนักศึกษาเองอยู่เป็นปกติ ทั้งในวิชาเรียนและกิจกรรมพิเศษ ดังนั้นการสะท้อนการเรียนรู้ด้านนี้ของนักศึกษาจึงควรสะท้อนด้วยกิจกรรม และหรือผลงานวิชาการในลักษณะต่างๆที่เหมาะสมกับธรรมชาติของประเด็นที่นักศึกษาต้องการแสดงทักษะทางปัญญาเช่นกัน

4) ผลด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

ในประเด็นนี้พบว่า การเรียนการสอนของคณะสามารถสะท้อนได้ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เมื่อศึกษาความเข้าใจของอาจารย์ต่อตัวชี้วัดนี้ในรายละเอียด พบว่าการระบุตัวชี้วัดในการสร้างการเรียนรู้ด้านนี้มีปัญหาใน 2 มิติ กล่าวคือ ในมิติแรกซึ่งอาจเป็นเรื่องของการแปรความตามการนิยามตัวชี้วัด ซึ่งอาจเป็นเรื่องผิวเผินสำหรับผู้กำหนดตัวชี้วัด แต่เป็นเรื่องที่ลึกซึ้งสำหรับอาจารย์ผู้สอนซึ่งต้องสอนให้ได้ตามตัวชี้วัดเช่น การสื่อสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น คำว่ามีประสิทธิภาพแปลว่าอย่างไร ให้หมายถึงแค่รู้เรื่อง หรือคล่องแคล่ว หรือใช้ภาษาสละสลวย หากเป็นภาษาอังกฤษ ต้องมีสำเนียงหรือไม่ และต้องใช้ได้ทุกทักษะ ทั้ง ฟัง พูด อ่าน เขียน หรือไม่ พูดภาษากลางแล้วมีสำเนียงท้องถิ่นได้หรือไม่ หรือเช่นตัวชี้วัด การแก้ไขปัญหาและสถานการณ์ของบุคคลและกลุ่ม ตัวชี้วัดนี้จะให้ตามไปคู่นักศึกษาอย่างไร และต้องเป็นการแก้ปัญหาในระดับใด

ซึ่งทำให้เกี่ยวข้องกับมิติที่สองของมาตรฐานการเรียนรู้ข้อนี้ ที่ตัวชี้วัดทั้งหมดนั้น เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติของนักศึกษา ซึ่งนักศึกษาต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสังคมตลอดเวลา และในทางตรงกันข้ามกับประเด็นของตัวชี้วัด เพราะอาจารย์หลายท่านใช้ role play ในการสอนและมี debate ของความขัดแย้ง ผู้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เช่นนี้ คงไม่ได้ตระหนักว่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ไม่นิยมให้ผู้เรียนคิดอย่างเดียวกันทั้งหมด และการแก้ไขปัญหาและข้อขัดแย้งเป็นเรื่องของการจัดการโดยการปกครองตนเอง อาจารย์จะไม่เข้าไปเป็นผู้กำหนดให้คิดหรือเชื่อเช่นนั้น

ดังนั้น ประเด็นของความรับผิดชอบจึงสะท้อนเป็นปกติ ผ่านพฤติกรรมการเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมาย การเข้าเรียน เกณฑ์ที่ได้รับอยู่แล้ว และในส่วนของการแก้ไขปัญหา หรือการสื่อสาร หรือการดำรงอยู่ในสังคมนั้น ส่วนหนึ่งสะท้อนจากธรรมชาติของวิชาที่เป็นเช่นนั้นอยู่แล้ว และอีกส่วนหนึ่งควรจะสะท้อนจากการทำกิจกรรมทั้งทางวิชาการและกิจกรรมพิเศษของนักศึกษาจะชัดเจนและเป็นรูปธรรมกว่าการที่ให้ผู้สอนบันทึกว่าสร้างให้นักศึกษารับผิดชอบ หรือแม้แต่ประเมินตนเองก็ไม่ได้ระดับที่แท้จริง

5) ผลด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

พบว่า การศึกษาทางรัฐศาสตร์นั้นมุ่งสอนให้เกิดความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหา โดยใช้เครื่องมือและวิธีการทางสังคมศาสตร์ที่ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้โดยตรงของสาขาวิชา ทั้งนี้ เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ด้านนี้นั้นมีปัญหาในการจัดกลุ่มของตัวชี้วัด เพราะคณะรัฐศาสตร์นั้นสนใจที่จะให้นักศึกษาเรียนรู้และพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้น และใช้ประโยชน์จากการรู้แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือในการค้นคว้า ซึ่งบางครั้งงานวิจัยที่เกิดจากการสืบค้นสื่อ อิเลคทรอนิกส์อย่างเป็นระบบ มีให้เห็นอยู่มากมาย ส่วนการสื่อสารนั้นถือว่าเป็นทักษะที่นักศึกษาคณะ รัฐศาสตร์มีศักยภาพสูงมาก เพราะด้วยการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักศึกษาตั้งคำถาม ได้แย้ง แสดงความคิดเห็น อภิปรายสาธารณะ และนำเสนอผลงาน ตลอดจนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการ สื่อสารที่เป็นการโต้ตอบทางวิชาการ เป็นการสะท้อนถึงความสามารถและการเรียนรู้ของนักศึกษา ซึ่งเป็นรูปแบบพฤติกรรมพื้นฐานของทุกวิชา ดังนั้นการสร้างและวัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ สมควรเป็นไป ในรูปแบบที่ก้าวหน้ากว่าการบันทึกพฤติกรรมพื้นฐานในห้องเรียน แต่เป็นการสร้างงานวิชาการและ การนำเสนอให้มีการซักถามและโต้แย้งในเวทีที่มีความหลากหลายทางความคิดมากกว่า

หากแต่ว่าการพิจารณาทักษะทางคณิตศาสตร์ เป็นอีกมิติหนึ่งที่ไม่เหมือนกับทักษะข้างต้น เนื่องจากสาขาวิชารัฐศาสตร์ใช้แต่เพียงการตีความตัวเลขเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ เช่น การใช้ตัวเลข ทางเศรษฐศาสตร์ การใช้โปรแกรมสถิติประยุกต์ แต่ไม่ใช่เพื่อการทำความเข้าใจที่มาของตรรกะทาง คณิตศาสตร์ หรือสูตรคำนวณทางสถิติ แต่ใช้เพื่อทำให้การศึกษามีความเป็นปรนัยมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ทักษะดังกล่าวจะแตกต่างกันตามสาขาที่นักศึกษามุ่งเน้นอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ การใช้ตัวชี้วัดต่างๆในการ วัดระดับการเรียนรู้ในทักษะด้านนี้จึงไม่ชัดเจนมากเท่ากับการดูจากงานวิจัย งานเขียน ผลการสอบ รายวิชาเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ วิชาการคลังการงบประมาณ และวิชาการวิจัยทาง สังคมศาสตร์ ของนักศึกษาแทน

“ผมไม่เชื่อว่าการเรียนการสอนในวิชาทางรัฐศาสตร์ จะทำไปเพื่อสร้างสูตรสำเร็จ หรือ package ของความรู้ ว่าทุกคนต้องเรียนรู้และสร้างปัญญาของตนไปในแบบ เดียวกัน และต้องสามารถถูกวัดได้ด้วยแบบวัดเดียวกัน จริงอยู่ว่านักศึกษาต้องมีความรู้พื้นฐานระดับหนึ่ง ซึ่งผมมั่นใจว่าสามารถสะท้อนจากระบบการให้คะแนน และสัดส่วนการวัดผลของคณาจารย์อยู่แล้ว และเราทุกคนต้องการให้นักศึกษา สามารถบูรณาการความรู้ที่มีในการวิเคราะห์สังเคราะห์ ดังนั้น ความพยายามชี้วัด ระดับความรู้ปัญญาในรูปแบบตัวชี้วัดที่สร้างมาเป็นด้าน ๆ และกำหนดให้วิชาใน ระดับต่าง ๆ จำเป็นต้องเป็นแบบนั้นแบบนี้ นั้น เป็นวิธีคิดของคนที่ชำนาญการ เฉพาะการวัด แต่ไม่มีความเข้าใจในธรรมชาติและลักษณะความรู้ของทางรัฐศาสตร์ เลย” (รองศาสตราจารย์ ดร.ขจิต จิตตะเสวี)

“เรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมนั้น ไม่ใช่หน้าที่ของอาจารย์ผู้สอนที่ต้องเจาะจงที่จะเป็นผู้สร้างให้นักศึกษาและทำการประเมินว่าสร้างได้หรือไม่ที่ระดับใด เพราะความรู้สึกสำนึกในสิ่งเหล่านั้น เป็นสิ่งที่นักศึกษาเองสั่งสมมาก่อนหน้า และในสิ่งที่เราไม่สามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่ต้น แบบทดสอบทั้งหลายที่มี เป็นแบบประเมินทัศนคติ ไม่ใช่แบบวัดระดับ ผลของการใช้แบบวัดระดับของต่างประเทศก็ล้มเหลว เพราะนักศึกษาไม่มีความเข้าใจในการทดสอบลักษณะนี้ ผลที่ได้จึงไม่สามารถแปลความได้ สิ่งผู้สอนสามารถปลูกฝังและวัดระดับได้นั้น มีเพียง “ความรับผิดชอบ” ในการศึกษาและการทำงานที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น” (ดร.จิรพรรณ เดชานิพนธ์)

2. การพัฒนาตัวชี้วัดมาตรฐานการเรียนรู้

ผลของการศึกษาจากการสำรวจความคิดเห็นของคณาจารย์ในคณะและจากการสัมภาษณ์อาจารย์ (กลุ่มตัวอย่าง) ได้แสดงผลออกมาประการหนึ่งที่ประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวชี้วัดมาตรฐานการเรียนรู้ของคณะรัฐศาสตร์ได้อย่างดี นั่นคือ การพัฒนาตัวชี้วัดที่สามารถนำมาใช้ได้จริง นั้น ควรเน้นไปที่ตัวชี้วัด “ผลลัพธ์” ที่สามารถวัดได้จริง โดยผลที่ได้ทั้งจากการทอแบบสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์เห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัดมาตรฐานการศึกษาของ สกอ. นั้นไม่มีความเหมาะสมเท่ากับตัวชี้วัดมาตรฐานร่วมคุณภาพบัณฑิตที่พึงประสงค์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ ที่มีที่มาจากการประชุมร่วมคณบดี รองคณบดีฝ่ายวิชาการ รองคณบดีฝ่ายประกันคุณภาพ ของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผู้แทน 13 สถาบัน ⁽¹⁾ ที่มีการเรียนการสอนวิชารัฐศาสตร์ในประเทศไทย เพื่อร่วมการกำหนดคุณภาพของบัณฑิตด้านรัฐศาสตร์

โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นอกจากผู้เขียนในฐานะนักวิจัย จะได้นำตัวชี้วัดการเรียนรู้และการกำหนดคุณสมบัติบัณฑิตของ สกอ. มาทดสอบความเหมาะสม พร้อมทั้งขอคำอธิบายในการชี้วัดของคณาจารย์ของคณะแล้ว ผู้เขียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำกรอบมาตรฐานร่วมคุณภาพบัณฑิตที่พึงประสงค์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มาเป็นกรอบอ้างอิงในการถามความเห็นของอาจารย์ผู้สอนว่า คุณลักษณะหรือคุณภาพด้านใดที่ผู้สอนคิดว่าเหมาะสมในการใช้เป็นตัวชี้วัดที่จะต้องใช่วัดนักศึกษา เพราะตัวชี้วัดดังกล่าวที่แสดงในตารางนั้น ได้มาจากการกำหนดร่วมกันของผู้แทนสถาบันที่มีการเรียนการสอนและการอนุมัติปริญญาของบัณฑิต ซึ่งควรที่จะมีความใกล้เคียงกับธรรมชาติของสาขาวิชา และวัดการเรียนรู้ของนักศึกษาในสาขาวิชาได้ตรง กระนั้น การตีความโดยคณะผู้ทำงานพัฒนาร่างตัวชี้วัด อาจมีความแตกต่างจากอาจารย์ผู้สอนในแต่ละวิชา นอกจากนั้น กระบวนการในการวัดผลและการจัดทำเอกสารจะมีน้อยกว่าการใช้ระบบเอกสารของ มคอ.มากนัก เพราะตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นชุดนี้ เน้นที่ผลผลิตและผลลัพธ์ (ดูเพิ่มเติมใน เว็บไซต์ Baldrige Performance Excellence Program) เป็นตัวสะท้อนคุณสมบัติการเรียนรู้ของนักศึกษาและบัณฑิต มากกว่าการใช้ระบบเอกสารในการควบคุมกระบวนการชี้วัดเหล่านี้

หากเราพิจารณาให้ลึกลงไปในตัวชี้วัดกรอบคุณภาพบัณฑิตที่ร่วมพัฒนาขึ้นโดยสถาบันการศึกษาทางรัฐศาสตร์นั้น จะพบว่ามีส่วนที่ใกล้เคียงกับตัวชี้วัดของ สกอ. อยู่มาก เพียงแต่แตกต่างในปริมาณและการให้ค่านิยามและการวัด ตัวอย่างเช่น ตัวชี้วัดด้านคุณธรรม จริยธรรม จากการสัมภาษณ์ผู้ตอบได้ตอบว่า ตัวชี้วัดนี้หากวัดแบบ สกอ. อาจไม่มีความเหมาะสมที่จะวัดด้วยเหตุว่าไม่จำเป็นจะเป็นการมีมิติที่ซับซ้อนของตัวชี้วัด หรือ การลงมือวัด แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธว่าไม่ควรใช้ตัวชี้วัดนี้มาวัด เพราะเมื่อเราพิจารณาผลของแบบสอบถามจะพบว่า ผู้ตอบตอบว่าตัวชี้วัด 2 ตัว จาก 6 ตัว ในมาตรฐานการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมนี้ จะสะท้อนได้ในการเรียนการสอนของคณาจารย์ในระดับมาก ตัวอย่างเช่น “การมีวินัย ตรงต่อเวลา และความรับผิดชอบตนเอง” และ “เคารพสิทธิ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” เท่ากับว่าความไม่เหมาะสมของตัวชี้วัด สกอ. นี้ ไม่ได้อยู่ที่การใช้มาตรฐานตัวชี้วัด แต่อยู่ที่การวัดว่าจะวัดอย่างไรที่จะสะท้อนคุณสมบัติของบัณฑิตเสียมากกว่า

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ตัวชี้วัดมาตรฐานการเรียนรู้ด้านทักษะความรู้ การให้ความหมายของกรอบมาตรฐาน 14 สถาบัน ได้ให้ความหมายไว้ว่า “มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระหลักของรายวิชา และความรู้ทั่วไปที่เกี่ยวข้อง” ซึ่งในการวัดแบบของ สกอ. ที่คณาจารย์ผู้ตอบแบบสอบถามได้สะท้อนออกมาก็เช่นเดียวกันว่า ตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนออกมาได้มากนั้นมีความหมายใกล้เคียงกับของกรอบร่วมกันของสถาบันการศึกษาทางรัฐศาสตร์ ได้แก่ “มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีที่สำคัญในเนื้อหาสาขาวิชาชีพที่ศึกษา” และ “สามารถบูรณาการความรู้ในสาขาวิชาที่ศึกษากับความรู้ในศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้อง”

ยิ่งไปกว่านั้น แม้จะเรียกชื่อต่างกัน “ความเชี่ยวชาญ” หรือ “ทักษะทางปัญญา” (สกอ.) ความหมายของตัวชี้วัดที่แม้มีชื่อเรียกต่างกัน แต่ความหมายนั้นใกล้เคียงกันเป็นอย่างมาก นั่นคือความสามารถประยุกต์ใช้ความรู้และเลือกใช้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ได้อย่างเหมาะสม ที่สำคัญ 3 จาก 4 ตัวชี้วัดของมาตรฐานการเรียนรู้ทักษะทางปัญญานี้คณาจารย์ได้สะท้อนว่าสามารถสะท้อนได้ในระดับที่สูงจากการเรียนการสอนของแต่ละวิชาและจากรูปแบบการเรียนการสอนในลักษณะต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติของสาขาวิชา แต่นั่นต้องหมายความว่าความถึงการเปิดกว้างที่จะยอมรับว่าการชี้วัดนี้ได้หลายรูปแบบ และได้หลากหลายขั้นตอน ไม่จำเป็นต้องมีการจัดลำดับก่อนหลัง และที่สำคัญต้องสามารถอธิบายวิธีคิดที่ต่างกันได้ด้วยการประเมินตนเองและเชื่อมโยงกับคุณภาพในทุกมิติ (กพร.) (การพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพภาครัฐ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ 2556)

“ปรกติผมเป็นคนที่ยึดหยุ่นและรับได้กับการกำหนดให้มีคุณภาพ หากแต่ถ้ากระบวนการดังกล่าว ขาดซึ่งความเข้าใจในธรรมชาติของวิชาการ บริบทที่หลากหลายของสหวิทยาการ ผมเชื่อว่าไม่มีไม้บรรทัดใดที่สามารถวัดคุณภาพอันหลากหลายนี้ได้จริง ผมทราบจากงานการศึกษาของนักวิชาการต่างชาติ ที่ทำการศึกษาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษา ว่าหลักการวัดคุณภาพในแบบที่บังคับใช้อยู่นั้น มีที่มา บางส่วนจากการวัดมาตรฐานการศึกษาจากต่างประเทศ ซึ่งนั่นยังทำให้ผมแปลกใจระคนกับสงสัยว่า ผู้ที่นำแนวคิดลักษณะนี้มาใช้ นั้น เข้าใจบริบทของประเทศที่มีความแตกต่าง ซึ่งเราอาจไม่สามารถและไม่ควรนำแนวคิดนั้นมาใช้ โดยไม่มีการไตร่ตรองเสียก่อน” (ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์)

3. การพัฒนาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับร่างมาตรฐานการศึกษาของสถาบันการศึกษาทางรัฐศาสตร์

ถึงแม้ว่าคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีการพัฒนาร่างกรอบมาตรฐานการศึกษาร่วมกับสถาบันการศึกษาในวิชารัฐศาสตร์ 13 สถาบัน ซึ่งมีความชัดเจนและสอดคล้องกับธรรมชาติของสาขาวิชาและมีการสร้างกระบวนการวัดและประเมินที่เป็นรูปธรรม ง่ายและสะดวก ไม่เป็นภาระทางด้านเอกสารที่ไม่จำเป็น กระนั้น ผู้วิจัยพบว่า ในการศึกษาที่จะปรับใช้กรอบดังกล่าวในอนาคตนั้น คณะรัฐศาสตร์ยังคงต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักศึกษาสามารถเป็นเจ้าของมาตรฐานการเรียนรู้ และมีมาตรฐานการศึกษาที่มีคุณภาพ ใน 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านอาจารย์ผู้สอน

โดยอาจารย์ต้องหมั่นพัฒนาตนเอง และใช้ผลการประเมินการเรียนการสอนให้เป็นรูปธรรมมากกว่านี้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดจนเผยแพร่ผลการปรับปรุงการสอนดังกล่าว เป็นบทเรียนแก่อาจารย์ใหม่ ๆ ท่านอื่น ๆ ได้เรียนรู้ในอนาคต รวมทั้งใช้วิธีการสอนและสื่อทุกประเภทในการฝึกฝนการวิเคราะห์และประยุกต์ความรู้สู่การปฏิบัติ และมีการใช้ภาษาอังกฤษในการเรียนการสอนให้มากขึ้น ทั้งนี้อาจารย์ควรจะต้องมีระบบการตัดเกรดและประเมินผลที่สามารถเทียบเคียงกันได้ ทั้งนี้โดยการพิจารณาร่วมกันโดยอาศัยที่ประชุมคณาจารย์ในการสร้างระบบเกรดและการประเมิน ให้มีช่วงของการแปลความระดับคะแนนต่อคุณสมบัติพื้นฐานของแต่ละช่วงคะแนน และให้คณะกรรมการพัฒนาการเรียนการสอนได้มีบทบาทในการเสนอแนะทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม

“ผมเป็นอาจารย์มานานหลายสิบปี ผมมีงานเขียนงานวิจัยอย่างสม่ำเสมอและมี peer review ที่เหมาะสม ผลการประเมินการสอนของผมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นั้นอยู่ในระดับดีมาก ผมไม่เข้าใจว่า การกำหนดตัวชี้วัดขึ้นวัดผม แล้วมากำหนดให้ผมผลิตเอกสารที่ไม่มีผลทางวิชาการมากมายนั้น เท่ากับผมเสียเวลาในการพัฒนาตนเอง ผมเคยลองนั่งทำเอกสาร มคอ.3 ด้วยตัวของตัวเอง โดยไม่ไปข่มเหงให้ใครหรือจ่ายเงินให้ที่ไหนมาทำให้ ผมพบว่าต่อหนึ่งวิชาผมใช้เวลา 3 วันยังไม่สามารถทำเสร็จ อย่างนี้ผมไปเขียนบทความดีกว่า” (ศาสตราจารย์ ดร.เกษียร เตชะพีระ)

2) ด้านนักศึกษา

ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางวิชาการผ่านเครือข่ายกิจกรรมสัมพันธ์ที่นักศึกษามีอยู่ เพื่อให้นักศึกษาสามารถสร้างการพัฒนาตนเอง และต่อยอดความรู้ด้วยตนเองที่ไม่ใช่ในห้องเรียน และไม่ใช่ว่าจากการบังคับหรือการสอนของอาจารย์ เพื่อสร้างผลงานทางวิชาการและกิจกรรมทางวิชาการที่ส่งเสริมทักษะการใช้ความรู้และการพัฒนาสังคมที่ดี และในอีกประเด็นหนึ่ง คือการสร้างให้นักศึกษามีวินัยในการอยู่ร่วมกันในประชาคม ทั้งต่อตนเอง ต่อเพื่อน ต่ออาจารย์ และต่อบุคลากร ด้วยการสอดแทรกในกิจกรรมซึ่งจะสามารถทำให้นักศึกษาฝึกการยอมรับระเบียบและการอยู่ร่วมกัน สามารถที่จะเป็นผู้นำในการแสดงความคิดเห็น และปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบและที่ได้รับมอบหมาย พร้อมทั้งสามารถรับฟังและยอมรับข้อขัดแย้งที่แตกต่างได้

3) ด้านหลักสูตรและการเสริมหลักสูตร

ทางคณะครูที่จะมีการทบทวนหลักสูตรร่วมกับผู้ใช้บัณฑิต และโรงเรียนซึ่งเป็นต้นทางของนักศึกษา เพราะจะช่วยให้หลักสูตรทันสมัย เหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลง และสามารถสร้างหลักสูตรที่มีการฝึกงานที่เป็นรูปธรรมและเข้มข้นมากขึ้น อาทิ สหกิจศึกษา อีกทั้งจะสามารถสื่อสารกับต้นทางคือโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้กำหนดคุณสมบัติที่ติดตัวมาของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การพิจารณาให้มีการอภิปรายพิเศษที่โรงเรียนในเรื่องการเรียนการสอนรัฐศาสตร์ จะช่วยให้มีการสื่อสารความต้องการของคณะได้มากขึ้นกับโรงเรียน นอกเหนือจากการจัดกิจกรรม “ค่ายนักรัฐฯรุ่นเยาว์” ในทุก ๆ ปี

และในด้านการส่งเสริมการเขียนงานวิชาการและงานวิจัยนั้น ควรจะริเริ่มให้มี Research Clinic ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อช่วยกระตุ้นและปรับปรุงระดับของทักษะการทำวิจัย เพราะคณะรัฐศาสตร์มีการสอนและการให้คำปรึกษาด้านเนื้อหาความรู้และการประยุกต์องค์ความรู้สู่งานวิจัยอย่างสม่ำเสมอ หากแต่การเขียนงาน การจัดโครงสร้างงาน การใช้ตรรกะงานวิจัย การนำเสนอผลการศึกษา และการหาแหล่งเผยแพร่ นั้น ยังมีความจำเป็นที่ต้องมีการสนับสนุนให้กระบวนการมีความง่าย และมีคุณภาพมากขึ้น

4) ด้านการบริหารจัดการ

ทางคณะครูจะมีการจัดโครงสร้างภาระงานของอาจารย์ใหม่ โดยพิจารณาให้สามารถจัดภาระกิจหลักทั้ง 4 ให้น้ำหนักที่เหมาะสม สามารถสอนและให้คำปรึกษาได้อย่างสม่ำเสมอ และสามารถทำงานวิจัยและพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนหนึ่งจะต้องมีการเพิ่มจำนวนอาจารย์เพื่อให้จำนวนวิชาเพียงพอกับนักศึกษา แต่อาจารย์ก็สามารถออกแบบภาระงานที่ rotate ภาระทั้ง 4 ด้านได้ในระยะเวลาต่าง ๆ กัน ทั้งนี้คณะควรมีการนำคณะกรรมการพัฒนาการศึกษา ที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการศึกษาเข้าร่วม ในการสรรหาแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของคณะในเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ

5) ด้านสภาพแวดล้อมในการศึกษา

ด้วยในปัจจุบันในบางรายวิชานั้น มีจำนวนนักศึกษามากเกินไป และผู้สอนไม่สามารถใช้วิธีสอนที่ให้นักศึกษาเป็นศูนย์กลางได้ จึงต้องมีการจัดการเรียนการสอนในระบบที่มีมากกว่าหนึ่งห้องในการสอน และเพิ่มบรรยากาศทางวิชาการ ด้วยการใช้สื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศในการถ่ายทอดการประชุมวิชาการในที่ต่าง ๆ มาสู่ห้องส่วนกลางที่นักศึกษาใช้ร่วมกัน เพื่อให้ นักศึกษาสามารถเข้าถึงกิจกรรมทางวิชาการได้อย่างทั่วถึง พร้อมกับพิจารณาการจัดให้มีหนังสือ บทความวิชาการ และงานวิชาการในรูปของสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น และสามารถจัดให้นักศึกษาได้อย่างทั่วถึงเช่นกัน

การศึกษาวิจัยเรื่องการสอนและการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการสร้างการศึกษาที่มีคุณภาพ และความพยายามของอาจารย์ผู้สอน ภายใต้อุปสรรคต่าง ๆ ด้านจำนวนอาจารย์ จำนวนนักศึกษา ความแตกต่างของนักศึกษา การบริหารจัดการการศึกษาและหลักสูตรที่มีระเบียบข้อบังคับมากมาย กระนั้น การสร้างให้นักศึกษามีความรู้และทักษะในการวิเคราะห์ ยังคงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของคณะรัฐศาสตร์ พร้อมกับการสร้างให้นักศึกษาดำรงอยู่ในสังคมกับผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างในความคิดเห็น และพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่คณาจารย์ผู้สอนไม่เห็นด้วยกับการชี้วัดการเรียนรู้ คุณลักษณะบัณฑิต และคุณภาพในการศึกษา ของชุดตัวชี้วัดจากหน่วยงานกำกับและควบคุมจากส่วนกลาง ไม่ได้หมายความว่าคณาจารย์ปฏิเสธกระบวนการและการชี้วัดคุณภาพการศึกษา เพราะผู้สอนทุกท่าน ต่างตระหนักดีว่าการรักษามาตรฐานการเรียนการสอนนั้นมีความสำคัญเพียงใด

หากแต่ในการธำรงรักษามาตรฐานและคุณภาพการเรียนรู้ อันจะเป็นคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่กล่าวมาแล้วนั้น จะต้องเป็นไปโดยการใช้มาตรฐานคุณภาพการเรียนรู้ที่ทางคณะยอมรับ และเห็นว่าสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชา ที่มีการพัฒนาร่วมกันของสถาบันที่มีการเรียนการสอนสาขาวิชา รัฐศาสตร์ที่มีความเข้มแข็งและจุดเน้นที่แตกต่าง ว่ามีข้อกำหนดพื้นฐานใดที่สามารถใช้ชี้วัดร่วมกัน และมีกระบวนการกำกับควบคุมแบบใดที่อำนวยความสะดวกให้กับคณาจารย์ในการรักษาและเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาได้จริง พร้อมทั้งสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่คาดหวังต่อบุคลากรที่จะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อไปในสังคม

เชิงอรรถ

- (1) ได้มีการประชุมในช่วงระหว่าง เดือน มิถุนายน พ.ศ.2554–กันยายน พ.ศ.2555 โดยมีผู้แทนเข้าร่วมจาก (1) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (3) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (4) มหาวิทยาลัยรามคำแหง (5) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (6) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (7) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (8) มหาวิทยาลัยบูรพา (9) มหาวิทยาลัยนเรศวร (10) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (11) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (12) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (13) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (14) มหาวิทยาลัยศิลปากร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

การพัฒนากาการบริหารจัดการคุณภาพภาครัฐ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.

สืบค้น มีนาคม 2557 จาก

http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=4andcontent_id=153

คณะอนุกรรมการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา, ค. (2554). *คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2553*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.

วารสารเทคโนโลยี. (2545). *การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์*. สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น, น. 156-158.

ศิริวรรณ, น. (2555). *Performance Management System (PMS)*. เอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนาสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, น.15.

สัมฤทธิ์ ยศสมบัติ. (2549). *รัฐประศาสนศาสตร์แนวคิดและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ท.

อรรถสิทธิ์ ปานแก้ว และ ทวีดา กมลเวช. (2556). *การสอนและการพัฒนาการเรียนรู้ของนักศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. รายงานวิจัยเสนอต่อคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาษาอังกฤษ

Baldrige Performance Excellence Program,

Retrieved November, 2013 from

http://www.nist.gov/baldrige/about/performance_excellence.cfm